

Engaschament a favur da las minoritads naziunalas autoctonas

In purtret da l'Uniun federalistica da las cuminzas etnicas europeicas

■ En l'Europa vegnan discurrendas en tut 90 linguas; 37 da quellas han il status da linguas naziunalas, 53 valan sco «linguas senza stadi». Las indicaziuns uffizialas da l'Uniun europeica conferman quest maletg: Ultra da las 24 linguas uffizialas u da lavur vegnan discurrendas en ils stadis commembers passa 60 linguas regionalas u minoritaras sco per exempel il sorb, il fris ed il latin. Tut en tut vivan en l'Uniun europeica passa 40 milliuns umans che discurren ina lingua regionala u minoritara. Questas linguas furman ina part nunseparabla da l'ierta culturala europeica. Insaquantas da quellas appartegnan a las pli veglias linguas dal mund occidental. La plipart han plinavant ina gronda tradiziun culturala, litterara e populara ed èn colliadas cun usits ed ina tradiziun orala. Bunamain tut ils stadis commembers da l'Uniun europeica enconuschan, ultra da la lingua principala discurrenda en la pli gronda part dal pajais, almain in'otra lingua indigena da differenta derivanza. I sa tracta da las uschenumnadas «linguas main derasadas».

Politica da linguas da l'Uniun europeica e dal Cussegl da l'Europa

Las «linguas main derasadas» entaifer l'Uniun europeica vegnan repartidas en tschintg categorias pli grondas:

- Las linguas naziunalas da

dus pitschens pajais commembers da l'Uniun europeica che n'èn betg linguas da lavur uffizialas da l'Uniun: il tirc (Cipra) ed il luxemburgais.

- Las linguas da communitads preschentadas en in unic stadi commember da l'Uniun europeica, sco il breton en Frantscha, il furlan ed il sard en l'Italia, il kimric en Gronda Bretagna.

- Las linguas da communitads preschentadas en dus u plirs stadis commembers da l'Uniun europeica, sco il catalan en Spagna, en Frantscha ed en l'Italia, il basc en Frantscha ed en Spagna, l'occitan en Frantscha, en l'Italia ed en Spagna ed il sam en Finlanda ed en Svezia.

- Las linguas da communitads che represchentan ina minoritad en in stadi, ma ina maioritad en in auter, per exempel il tudestg en Belgia, il danais en Germania, il finlandais en Svezia ed il svedais en Finlanda.

- Linguas senza agen territori circumscribit che vegnan dentant discurrendas tradiziunalmain en in u plirs stadis, per exempel las linguas dals zagrenders e dals gidieus (romani, gidic, spagnol dals gidieus/ladino).

Il status, la promoziun e l'utilisaziun da las linguas main derasadas divergescha fer-

Tavla dal lieu bilingua (tudestg – croat) en il Burgenland (Austria). PD

mamain d'in stadi a l'auter. En confrunt cun las linguas principalas che vegnan duvradas regularmain en tut las domenas da la vita da mintgadi vegnan las linguas regionalas u minoritaras savens ignoradas e schizunt marginalisadas. La Convenziun europeica per la protecciun dals dretgs umans scumonda en l'art. 14 mintga discriminaziun a basa da l'appartegnientscha ad ina minoritad linguistica u etnica.

Il 1992 ha il Cussegl da l'Europa approvà la Charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras. Questa Charta ha principalmain en mira da mantegnair e promover la diversità linguistica sco in dals elements ils pli prezios da la vita culturala europeica. Tenor definiziun resguarda però la Charta sulettamain quellas linguas ch'èn sa svilupadas en in process istoric e ch'èn periclitadas en lur existenza, quai vul dir las linguas regionalas u minoritaras che vegnan discurrendas tradiziunalmain en ina tscherta regiun d'in dumber d'abitants inferiur a quel dal rest da la populaziun dal stadi. Ella escluda pia tant ils dialects da las linguas uffizialas sco era las linguas dals immigrants.

L'applicaziun da la plipart da las mesiras da protecciun e da promoziun sa limitescha a la regiun linguistica originara. Tenor la Charta è er il dumber da quels che discurren ina lingua minoritara in criteri che giustifitgescha l'applicaziun da tschertas mesiras da promoziun a l'exteriur dal territori linguistic tradiziunal. Mintga stadi po decidir sez a basa da sia situaziun specifica, qualas mesiras da protecciun ch'el vul prender per las singulas gruppas linguisticas.

Ils stadis da l'Europa reconuschan e promovon adina dapli lur linguas regionalas u minoritaras. La Spagna per exempel ha approvà il statut d'autonomia per ils Catalans; l'Italia ha accordà dretgs particulars a la Val d'Aosta da lingua franzosa ed a la regiun Trentino-Alto Adige; la Frantscha ha acceptà parzialmain l'instrucziun

da las linguas regionalas en scola. Sin iniziativa da represchentanants da las linguas minoritaras en il Parlament europeic ha l'Uniun europeica creà in «Biro per las linguas main derasadas», il qual ha gia realisà divers projects (t.a. a favur da la lingua bretona en Frantscha e dal furlan en l'Italia).

L'UFCE – in'uniun tetgala per minoritads autoctonas

L'Uniun federalistica da las cuminzas etnicas europeicas (UFCE), per englais Federal Union of European Nationalities (FUEN), è la pli gronda uniun tetgala da las minoritads naziunalas autoctonas. L'UFCE represchenta ils interess da las minoritads europeicas sin il champ regiunal, naziunal e cunzunt europeic.

In sguard en l'istorgia

L'UFCE è vegnida fundada ils 20 da november 1949 a Versailles/Paris. Ella resguarda sasezza sco successura dal Congress da las naziunalitads europeicas ch'ha existì dal 1925 fin il 1938. Ils emprims onns sa posiziuneschan surtut ils regionalists en il center da questa nova organisaziun paneuropeica. Dapertut en l'Europa han ins tratg ora a moda simbolica ils pals da cunfin. Durant il temp dal nazionalsocialissem avevan ils stadis numnadamain disditg – l'Europa basegnava in nov urden. Las regiuns duevan daventar pli fermas.

Var 200 personas èn sa participadas a quest emprim «congress da naziunalitads». Las ideas dals iniziants èn stadas colliadas stretgamain cun quellas dal Cussegl da l'Europa, etabli il medem onn. Ma i sa mussa spert ch'ils interess e las finamiras dals regionalists d'ina vart e dals represchentanants da las minoritads naziunalas e linguisticas da l'otra vart n'èn betg ils medems. Restada è l'UFCE sco organisaziun tetgala per las minoritads naziunalas autoctonas e gruppas etnicas en l'Europa.

L'UFCE è ditg stada in'uniun cun in focus sin l'Europa Occidentala cun contacts fitg sporadics cun l'Europa Centrala ed Oriental. Quai è sa midà suenter la vieuta istorica dals onns 1989/1990. Las minoritads naziunalas en l'Europa Centrala ed Oriental han survegnì la pussaivladad da s'organisar e da far valair lur dretgs. Durant quel temp ha l'UFCE incorporà blers novs commembers ed è daventada in'uniun paneuropeica.

Charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras

Lentschatta dals onns 1990 è l'UFCE s'engaschada fermamain per ina protecciun persistenta e cumplexiva da las minoritads en l'Europa. Ella ha tranter auter influenzà considerablmain il text da la Charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras ch'è vegnida ratifigada il 1992 dal Cussegl da l'Europa.

In pèr puncts centrals da la Charta: las linguas regionalas u minoritaras duain vegnir reconuscidas sco part singulara da l'ierta culturala da l'Europa; la cuminanza da minoritads linguisticas regionalas na duai betg vegnir impedida da cunfins politics; la collavuraziun sur ils cunfins da commembers da la medema gruppa linguistica duai vegnir rinforzada; las linguas regionalas u minoritaras duain vegnir preservadas e lur diever en scola ed en la vita publica, culturala, economica e sociala sco er en las medias duai vegnir extendì.

da promover la vitalità da las linguas minoritaras.

Situaziun actuala

Actualmain cumpiglia l'Uniun federalistica da las cuminzas etnicas europeicas bundant 90 organisaziuns commembras en 33 pajais europeics – tranter quellas er la Lia Rumantscha. Il presidi da l'organisaziun sa cumpona da represchentanants da minoritads da sis differents stadis e vegn elegì a moda democratica. Il secretari general da l'UFCE ha sia sedia a Flensburg en la Germania dal Nord.

Finanziada vegn l'organisaziun sur contribuziuns dals commembers, d'instituziuns statalas (stadis, provinzas, regiuns, chantuns e.a.) che represchentan las minoritads sco er da fundaziuns.

Il 2006 ha l'UFCE deliberà la Charta europeica da las minoritads naziunalas autoctonas. Quella fixescha 13 dretgs fundamentals e furma il document central e la basa da tutta lavur da l'organisaziun.

Sper la stretga collavuraziun cun l'Uniun europeica ed il Cussegl da l'Europa s'engascha l'UFCE per las minoritads tar ulteriusas organisaziuns internaziunalas sco l'Organisaziun da las Naziuns unidas e l'Organisaziun per la segirezza e la collavuraziun en l'Europa. Sco organisaziun nungovernamentala ha l'UFCE in status da participante en il Cussegl da l'Europa ed in status consultativ en las Naziuns unidas.

L'UFCE organischa mintg'onni il pli grond congress per minoritads autoctonas cun var 250 represchentanants e repre-

Logo uffizial da l'UFCE.

Collavuraziun cun l'Uniun europeica
L'UFCE ha inizià ensemen cun il Parlament europeic il forum da dialog europeic. I sa tracta d'ina collavuraziun formalisada tranter la gruppa d'interess dal parlament responsabla per las minoritads naziunalas e l'UFCE cun la finamira da rinforzar l'influenza da las minoritads autoctonas sin la politica europeica.

La plurilinguitad e la diversità linguistica èn valurs da basa da l'Uniun europeica. Quai è fixà en l'artitgel 22 da la Charta europeica davart ils dretgs fundamentals: l'Uniun respecta la multifariadad da las culturas, religiuns e linguas. Il motto «Unì en la varietad» da l'Uniun europeica reflectescha la plurilinguitad. L'onni 2002 è vegnida fixada ina finamira ambiziosa: mintga burgaisa e mintga burgais duai emprender resp. savair discurre «sia lingua materna plus duas autras linguas».

La Rait per plurilinguitad e diversità linguistica en l'Europa, RML2future, in project sustegnì da l'UFCE, vul gidar a realisar questa finamira cun integrar en differents champs a moda activa las linguas minoritaras. Per quest intent reunescha RML2future partenaris da regiuns plurilinguas da l'Europa nua che vegnan era discurrendas linguas minoritaras. En bleras regiuns da noss continent contribueschan las minoritads autoctonas a moda natirala a la bilinguitad ed a la plurilinguitad. I vala da trair a niz questa resursa a moda positiva en il senn da la plurilinguitad europeica e

schentants da minoritads europeicas. Plinavant scriva l'organisaziun comunicaziuns a las medias, resoluziuns e posiziuns e figurescha sco editura da la revista «Europa Ethnica» che tracta dumondas giuridicas e politics da las minoritads europeicas.

Ma er ils aspects culturals e ludics na vegnan betg a la curta: L'UFCE organischa suletta u comunablamain cun las organisaziuns commembras bleras occurrenz da tut gener. In exempel è l'Europeada, il campiunadi da ballape da las minoritads linguisticas.

Giuventetgna da las cuminzas etnicas europeicas

Pli baud existiva entaifer l'Uniun federalistica da las cuminzas etnicas europeicas in comité da giuvenils. Il 1984 è quel vegnì schlià e remplazzà tras la Giuventetgna da las cuminzas etnicas europeicas (GCEE), per englais Youth of European Nationalities (YEN). Quel exista sco organisaziun independenta ed organischa seminaris annuals, als quals sa participescha er la Giuventetgna Rumantscha (GiuRu).

La preschentaziun:

Dossier «Uniun federalistica da las cuminzas etnicas europeicas (UFCE)».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4113
www.chatta.ch

La sedia da l'UFCE sa chatta a Flensburg, al cunfin tranter la Germania ed il Danemarc.

FOTO: CY / PIXELIO